

***Raptus puellae* – między życiem a literaturą. Nieznany wiersz z sylwy Aleksandra Minora, cześnika chełmskiego, jako nowe źródło literackiej tradycji raptu**

Refleksja nad literaturą dawną pozwala nam spojrzeć na współczesny świat, jego problemy, kulturę i historię, a także rozważyć te kwestie z uwzględnieniem przeszłości i ówczesnych wzorców. Porwanie (łac. *raptus puellae*) już od zarania dziejów stanowi w kulturze europejskiej istotny temat. Choć wiąże się on z różnego rodzaju dyskursami – prawnym, społecznym, religijnym czy psychologicznym, pojawia się również w literaturze. Warto więc zapytać o to, jaka jest literacka tradycja porwania w literaturze staropolskiej XVI–XVIII wieku.

Celem mojego projektu jest opracowanie edycji krytycznej nieznanego dotąd wiersza *Rapt J[ej]m[ości] Panny Dzierżanowskiej przez J[ego]m[ości] Pa[na] Frantemberka, opisany przez J[ego]m[ości] Pana Aleksandra Minora, cześnika Chełmskiego*, autorstwa Aleksandra Minora, jak również przygotowanie analizy i interpretacji utworu. Jak się okazuje, wiersz ten oparty został na historii, która mogła wydarzyć się naprawdę, dlatego też opracowywana przeze mnie edycja stałaby się także przyczynkiem do rekonstrukcji tradycji, w tym literackiej, a ponadto kanonu, do którego przynależał tekst Minora.

Wstępna analiza doprowadziła zarówno do pojawienia się wielu pytań, jak również potrzeby przeprowadzenia dokładniejszych i szerszych badań. Okazało się m.in., że bohaterowie utworu żyli i funkcjonowali naprawdę, w tym zamieszkiwali sąsiednie wsie. Jednakże dlaczego ta konkretna historia nie pojawia się w żadnym ze źródeł historycznych czy w księgach sądowych? Czy wydarzyła się naprawdę? Jak miał na imię porwawca, a jak nazywała się porwana? Aby odpowiedzieć na postawione przeze mnie pytania, planuję przeprowadzić kwerendy biblioteczne i archiwalne zarówno w Polsce, jak i zagranicą (m.in. w Czechach czy w Niemczech), ale również poddać analizie zawartość całej sylwy.

Opowieść o porwaniu panny Dzierżanowskiej została wspomniana wyłącznie w księdze spisanej przez Aleksandra Minora, co czyni ją wyjątkową. Unikalny tekst jest również niezwykle złożony i osadzony w kulturze. Wpisuje się ponadto w nurt historii regionu, małej ojczyzny. Z tego powodu również badania nad rękopisem mają charakter regionalny i dotyczą terenów współczesnego Górnego Śląska, które w XVII wieku znajdowały się na styku kultur – polskiej, niemieckiej oraz czeskiej.

Interesująca wydaje się także postać samego Minora. Ten powinien być postrzegany przede wszystkim jako autor sylwy pełniącej rolę archiwum pamięci – zbioru dającego czytelnikowi dostęp do mentalności autora i środowiska społecznego, do którego przynależał. Jak się okazuje, Minor był polskim szlachcicem, twórcą, ale i czytelnikiem, co można odkryć na podstawie licznych odniesień literackich znajdujących się w wierszu. Dotyczą one antycznych tekstów, które Minor mógł czytać bądź chociaż znać z listy lektur zalecanych. Wydaje się ponadto, że sama sylwa została zorganizowana w specyficzny sposób, co daje wiele możliwości badawczych i rzuca nowe światło na kwestię środowiska autorów małopolskich (być może projekt ten przyczyni się do włączenia Minora do kręgu twórców małopolskich).

W efekcie badania te pozwolą na opublikowanie pierwszej edycji nieznanego rękopiśmiennego utworu, co pozwoli tekstowi na wejście do obiegu naukowego. Projekt ten stanie się również uzupełnieniem badań nad raptem, które do tej pory przeprowadzane były z perspektywy prawa, historii bądź historii sztuki. Podsumowanie projektu będą stanowić przede wszystkim publikacje – edycja wiersza (w języku polskim), jego analiza i interpretacja (również w języku polskim), a także tekst poświęcony zjawisku porwania w literaturze staropolskiej (w języku angielskim). Wyniki badań zostaną również zaprezentowane na konferencjach krajowych i zagranicznych, a sam projekt pozwoli na przygotowanie pierwszego omówienia zjawiska uprowadzenia panny na przykładach pochodzących z literatury polskiej XVI–XVIII wieku.